

Het lukt Martine bijna niet naar preek te luisteren

Autisme en de kerkdienst

Dr. J. Schaap-Jonker uit Zwolle is psycholoog en theoloog en deed onderzoek naar de geloofsbeleving van volwassenen met een autismespectrumstoornis.

Ongeveer 1 procent van de bevolking, zo'n 190.000 Nederlanders, heeft een autismespectrumstoornis. De moeiten en beperkingen die daarvoor kenmerkend zijn, hebben ook gevolgen voor het beleven en verstaan van de kerkdienst. Hoe ga je daarmee om?

Martine heeft autisme. Er zijn biologische processen in haar hersenen verstoord. Normaal gesproken worden alle prikkels of signalen die in de hersenen binnenkomen met elkaar in verband gebracht. Bij Martine gaat dat niet goed. Dit beïnvloedt de manier waarop zij waarneemt, denkt en voelt, dus de cognitieve processen die zich in haar hoofd afspelen. Ze heeft moeite met samenhangend denken en neemt in de eerste plaats losse details waar. Het is lastig voor haar om een totaalplaatje te zien. Als ze in de kerk zit, lukt het haar nauwelijks om zich te richten op wat er voorin gebeurt en te letten op wat de dominee zegt. Ze ervaart alle prikkels als even belangrijk. Ze moet daarom even voelen aan de stof van het kussen waarop ze zit en kijken naar het wiebelende veertje op de hoed van de mevrouw voor haar. Overigens is het al een hele opgave voor Martine om op tijd in de kerk te komen, want ze heeft moeite met plannen en organiseren. Op zondagmorgen staat ze soms een uur voor de kast, omdat ze niet weet wat ze moet aantrek-

ken. Zich inleven in een ander is ook een probleem voor haar.

Steeds hetzelfde

Als je moeite hebt met samenhangend denken, is de wereld erg ingewikkeld, verwarrend en onvoorspelbaar. Martine hecht daarom aan vaste patronen, ze wil steeds weer hetzelfde. Als het in de kerkdienst een keer anders gaat dan normaal, bijvoorbeeld tijdens een doopdienst, wordt Martine onrustig en bang.

Gelukkig weet haar wijkouderling dit ook. Hij belt haar nu op zaterdagavond als er een bijzondere dienst is en geeft haar op zondagmorgen een briefje met alle onderdelen van de dienst, zodat ze weet wat er wanneer gaat gebeuren. Hij heeft ook geregeld dat ze altijd naast mevrouw De Wit mag zitten, in de tweede bank van voren. Mevrouw De Wit is haar mentor geworden, Martine mag haar alles vragen wat ze niet snapt. Op de eerste zondag van de maand gaat Martine altijd bij haar koffie drinken na de kerk.

Het gesprek bij de koffie ervaart mevrouw de Wit wel als eenrichtingsverkeer. Sociaal-emotionele wederkerigheid bestaat bij Martine niet. Ze vertelt vooral over zichzelf en is niet geïnteresseerd in wat anderen te vertellen hebben. Ze voelt ook niet aan wat anderen denken, voelen of willen. Haar verbeeldingsvermogen is beperkt. Fantaseren kan ze niet en nadenken over een sociale situatie en

alvast bedenken hoe het verder zal gaan lukt evenmin.

Kruis en bloed

Martines beperkte verbeeldingsvermogen maakt geloof moeilijk. Je kunt de Heere niet zien, hoe weet je dan dat Hij er toch is en hoe kun je merken dat Hij toch voor je zorgt? Dat is lang een vraag geweest. Bij begrippen die in de kerk veel gebruikt worden, kan ze zich maar weinig voorstellen. Laatst zei de dominee dat de Heere God verdriet heeft over de zonde, dat zonde de relatie met de Heere kapot maakt. Maar omdat Martine niet goed weet wat een relatie is en hoe dat moet, en omdat ze zich niet goed kan voorstellen wat de Heere voelt en wat Hij wil, kan ze niet zoveel met deze uitspraak.

Toch wil ze wel heel graag bij de Heere horen en alles voor Hem doen. In het dagelijks leven voelt ze zich vaak onzeker, is ze bang dat ze het niet goed doet omdat ze niet kan beantwoorden aan alle verwachtingen die mensen van haar hebben.

Daarom is ze blij dat ze één ding zeker weet: dat ze gedoopt is toen ze nog heel klein was. Toen heeft de Heere haar beloofd dat Hij wil dat ze Zijn kind is en dat de Heere Jezus voor haar foute dingen (zoals haar woede-uitbarstingen) wilde sterven, om alles weer goed te maken. En wat heel zeker is: God doet altijd wat Hij zegt. Martine heeft wel lang moeten nadenken over het kruis van de Heere Jezus. Eerst begreep ze helemaal niet dat ze daar blij om waren

Autisme maakt kruis en bloed onbegrijpelijk

Zaterdag 21 november is er DV een ambtsdragersconferentie over autisme in de kerk. Meer info: www.helpendehanden.nl of tel. 0348-489970.

in de kerk, want aan een kruis hangen doet toch pijn! En het bloed van de Heere Jezus... De nieuwe dominee die ze hebben, vertelde aan de kinderen bij de doopvont dat het bloed van de Heere Jezus ons schoon wast van onze zonden, zoals water je schoonwast als je bijvoorbeeld vieze handen hebt. Daar snapte Martine echt niks van. Bloed wast helemaal niet schoon en bloed is eng. Door haar stoornis is ze geneigd om taal letterlijk te nemen. Abstracte taal, symbooltaal en woorden met een dubbele betekenis begrijpt ze maar moeilijk – net als grapjes trouwens.

Afspraak

Mevrouw De Wit zei dat ze hier maar met de dominee over moest praten. Dat heeft ze gedaan, na de kerkdienst hebben ze direct een afspraak gemaakt. De dominee gaat ook een boek lezen over autisme, zodat hij beter kan begrijpen hoe Martine denkt en doet. En ze hebben afgesproken dat er een stukje in het kerkblad komt, zodat gemeenteleden ook weten wat er met haar is en haar niet meer zo vervelend aanstaren als ze de kerk uitloopt. Dat gebeurt namelijk nog wel eens. Als ze te veel prikkels binnenkrijgt, ontstaat er chaos in haar hoofd en moet ze even weg om weer tot rust te komen.

Dat Martine een autistische stoornis heeft, betekent niet dat ze een probleemgeval is. Er zijn ook dingen waar ze heel goed in is. Door haar vaste structuur vergeet ze nooit om uit de Bijbel te lezen. Ze is er ook altijd voor haar taak na de kerkdienst: koffie schenken.

Niet wegpoetsen

Niet iedereen is zoals Martine. Ook tussen mensen met een autismespectrumstoornis (ASS) bestaan veel verschillen. ASS is een verzamelnaam voor (klassiek) autisme, het syndroom van Asperger en PDD-NOS. Op een aantal punten zijn mensen met en zonder ASS gelijk. Kinderen en jongeren zonder ASS bijvoorbeeld hebben net zoveel behoefte aan duidelijke, concrete taal in de kerk als hun leeftijdgenoten met ASS. Volwassenen zonder ASS willen in een preek ook concrete handreikingen voor het dagelijks leven horen, zodat ze iets kunnen met de boodschap.

In de christelijke gemeente hoeft de gebrokenheid van het bestaan niet weggepoetst te worden, maar mag ieder mens een plaats hebben. In navolging van de Heere Jezus mogen we elkaar tegemoet komen, respect hebben voor elkaars beperkingen en elkaar dienen.

Hanneke Schaap-Jonker

GBAAL BEKEKEN

In Ecclesia, orgaan van de Vrienden van Kohlbrugge, troffen we ‘een woord van Kaj Munk’, de bekende Deense dominee:

In de tijd dat de kerk zo in beslag werd genomen door de godsdienstige uiterlijkheden, dat zij van louter godsdienst God vergaten, trad Maarten Luther op. “Werp hem eruit”, zeiden de kardinalen tot de paus en daarop wierp men hem eruit. Daar stond Maarten Luther; en het deed hem veel pijn. Dit was het laatste wat hij had gewild. Het was met hem zo gesteld, dat hij zonder God niet kon leven en nu had men hem weggejaagd uit de plaats waarvan hij wist dat God er zich bevond. Alleen maar zijn Bijbel had hij mee kunnen nemen. En dat was niet veel. Maar toen hij die Bijbel oudergewoonte opensloeg zag hij dat dat boek veranderd was: alle letters straalden, als waren zij van het zuiverste goud. Waar kwam die stralenglans toch vandaan? En toen ontdekte hij dat er iemand achter hem stond, hij durfde zich niet omdraaien want hij wist dat het daar lichter dan licht was. Hij begreep dat toen ze hem daar uitwierpen, er iemand met hem was meegegaan. Hij die hij daarbinnen zo ijverig had gezocht was hem naar buiten gevolgd. Wanneer zij dan daarbinnen niet samen konden zijn, dan konden ze het hier buiten wezen. En steunend van angst en geluk tegelijk boog hij zich over het boek met een “Mijn Heiland en mijn Verlosser!”

In juli 1953 hield ds. J.T. Doornenbal een lezing voor de Rotary van Epe over de dichter Gerrit Achterberg (1905-1962). Deze is opgenomen in het vorige week boek van Bart Jan Spruyt Als je eenmaal hebt liefgehad (Boekencentrum, Zoetermeer). Het begin:

(...) Een enkel woord moge voorafgaan ter verklaring van en verontschuldiging over het waagstuk, mij te begeven op een terrein, waar ik niet bevoegd ben, omdat de schone letteren mijn vak niet zijn en zelfs geen voorwerp van bepaalde studie.

Wel hadden ze in mijn jonge jaren mijn grote liefde. De tachtigers in mijn vroege jeugd, met hun heerlijke levensblijdschap en romantiek, Gorter, Perk, Kloos, van Eeden. – En in later jaren de na-tachtigers, Boutens en boven A. Roland Holst, met zijn Elysisch verlangen naar het eiland achter wind en golven. En enkele moderneren: Marsman, Nijhoff. Daarnaast ook de grote Duitse dichters, Goethe, Trakl, Rilke en veel Engelse en Franse -. Evenwel in de moeizame jaren van mijn domineeschap, dat al mijn tijd en krachten geheel opeiste, is deze voorliefde vrijwel geheel gestorven, ofschoon ze in de laatste jaren aarzelend herleefde door het opnieuw en bijna dagelijks lezen van Roland Holst.

Dat ik daarnaast sedert geruime tijd getracht heb mij te verdiepen in het werk van Achterberg had aanvankelijk bijzondere oorzaken, waarvan de eerste zeker wel is, de omstandigheid dat hij afkomstig is uit mijn eigen geboortestreek en ik zijn familie vanaf mijn jonge tijd heb gekend, hoewel ik hem zelf pas in de laatste jaren voor het eerst heb ontmoet. Wel wist ik, dat hij verzen schreef en dat ze “goed” waren, volgens ’t oordeel van de predikant van zijn geboorteplaats, die het weten kan [wellicht ds. Hendrik Talsma], want hij had een zoon, die literator was. Zeer troffen mij in die tijd de berichten van zijn grote levensnoden en bange levensstrijd, maar tot een nadere kennisneming van zijn werk kwam ’t niet, hoezeer ik er lange tijd naar verlangde. (...) Pas toen ik de bundel: “En Jezus schreef in het zand” onder ogen kreeg, werd het anders. Deze verzen troffen mij, wellicht in verband met de bepaalde omstandigheden van mijn eigen leven, als weinig verzen ooit te voren. De diepe, innerlijke noden waaruit ze opkwamen, de worsteling en strijd, die ze gestalte gaven, de verlossing en bevrijding die ze bedoelden, vonden diepe weerklank in bepaalde gebieden van het eigen gemoedsleven, waarbij kwam dat de taal en woordkeus van deze verzen mij onmiddellijk toespraken.

v.d.G.